

Telefon til Høgna Hoydal

Vit mugu menna samhaldsfasta

Olávas Jespersen, Havn:

Tað verða fleiri og fleiri, ið gerast eldri í okkara samfelag. Útreiðslurnar til pensjónir og annað gerast tiskil stórrí. Hvussu skulu vit greiða pensjónsviðurskiptini í framtíðini?

– Eg eri sannførdur um, at vit mugu fáa partarnar á arbeiðsmarknaðinum at taka stórrí ábyrgd av pensjónsviðurskiptunum. Hetta er jú byrjað við teimum avtalum, sum bæði Starvs-mannafelagið og Lærarafelagið hava gjørt við landsstýrið.

Men trupulleikin eru tey, sum ikki eru inni á arbeiðsmarknaðinum. Har trúgv eg, at vit mugu menna skipanina við at gjalda stórrí gjald til Samhaldsfasta Arbeiðsmarknaðareftirlønargrunnin, sum so verður ein generell pensjónsskipan til øll - at har liggur trygðin hjá øllum. Har haldi eg, at vit skulu gera tað á tann hátt, at hetta verður fíggarlógina. Høvuðsmálið er, at arbeiðsgevarar fara at taka pensjónsviðurskiptini meira í álvara.

– Hvussu greiða vit eldra-spurningin? Nú er samfelagið broytt soleiðis, at tey ungu arbeiða úti, meðan

– Eg haldi, at vit mugu menna skipanina við at gjalda stórrí gjald til Samhaldsfasta Arbeiðsmarknaðareftirlønargrunnin, sum so verður ein generell pensjónsskipan til øll - og har skal trygðin hjá øllum liggja, segði Høgna Hoydal m. a. um pensjónsskipanina í fullveldinum Føroyum

onkur annar má ansa teimum gomlu - onkur ansingarskipan?

Hetta er tann størsta avbjóðingin á tí sosiala økinum. Vit hava sæð trupulleikarnar við heimarøktini síðstu árin. Eg havi ikki annað svar enn tað, at vit mugu útbýggja heimarøktina til at vera eina døgnrøktarskipan eisini og so at fara at raðfesta og gera eina langtíðarætlan um, hvussu vit útbýggja røktarheims-spurningin. Hetta er aftur ein spurningur um, hvussu vit prioritera á fíggarlógini.

Men tað tekur eisini tíð, tí er svarið tað, at tað má vera ein kombinatión av heimarøkt og so spakuliga at útbýggja eldrarøktarskipanina. Eisini er hetta ein spurningur um býtið millum land og kommunu. Fáa vit broytt kommunuskipanina, so haldi eg, at tann parturin eisini eigur at verða ein partur, sum kommunurnar fáa ábyrgd av, so at kommunurnar so at siga kunnu

fara at kappast um, hvør nú kann veita sínum borgarum bestu røktina. Hetta er ein trupul spurningur, sum vit ikki kunnu lova nakra hjálp upp á um vit fáa sjálvstýri ella ikki.

– Líka síðani sparingarnar byrjaðu, so hava vit hoyrt, at tá árið er komið út í helvt, so eru ikki nóg nógvir pengar eftir at reka Landssjúkrahúsið á nøktandi stöði. Hvussu kunnu vit orna hetta?

– Ja, hetta er eisini ein afturvendandi spurningur. Spurningurin er ikki, um vit ikki bara hava roynt at funnið lappaloyssir meðan vit hava arbeitt okkum úr kreppuni. Nú er landsstýrismaðurin í heilsuárum farin at arbeiða við eini langtíðarætlan fyri sjúkrahúsværkið. Hvussu nógvar tænastur vit skulu keypa frá Ríkissjúkrahúsinum o. s. fr.

Undir øllum umstøðum má ein langtíðarætlan gerast fyri sjúkrahúsværkið, sum

eisini tekur støði í, at vit hava eitt sjálvstøðugt samfelag.

– Tosað verður um útbýgging av Landssjúkrahúsinum, samtundis sum deildir standa tómar. Hvussu skal hetta skiljast?

– Nú hugsar tú helst sum so, at um Landssjúkrahúsið verður stórrí, so mugu fleiri fólk í arbeiði. Men vit vita eisini, at Landssjúkrahúsið er niðurslitið, og tað verður neyvnan dýrari at reka við at gera neyðugu lógurnar - tað kann gera raksturin biligari.

– Hvussu skulu vit skipa skúlaværkið í fullveldinum Føroyum, tað hugsað verður um barnaskúlan, miðnáms-skúlnar og hægri skúlnar?

– Menningin, sum er farin fram við miðnámskúlanum, har tú kanst leggja tær stöði undir víðari lestri, er vegurin fram. Og so meini eg eisini, at vegurin fram er at fáa fleiri avtalur við onnur lond um hvussu føroyingar skulu kunna lesa aðr-

astaðni. Eisini at vit sjálvi fara at fígga lesturin sjálvur, so neyðugt ikki skal vera at fara til Danmarkar, men eisini aðrastaðni við studningi frá føroyska samfelagnum.

Havi ikki nakra greiða meining um, hvørt fólkaskúlin skal broytast nakað serligt fyri tí, um vit fáa fullveldið Føroyar. Hann skal undir øllum umstøðum mennast, og neyðugt verður ikki við nökrum skerjingum, hóast vit fáa fullveldi.

Men vit fáa altíð skotið í skógvarnar - ikki minst frá tjóðveldismonnum, at fólkaskúlin hevur so nógvar avskriftir av donskum lógum. Feilurin er, at vit hava onga pedagogiska gransking í Føroyum. Vit kunnu ikki ávísa nakra pedagogiska gransking, sum vísir, at tað skal gerast so ella so. Er ætlanin at styrkja um pedagogisku granskingina í fullveldinum Føroyum?

– Tað liggur í sær sjálvum, at tá farið verður at end-

askoða fólkaskúlan og pedagogisku granskingina. Hin spurningurin er um lærutilfar - frálærutilfar. Vit mugu leggja eina ætlan fyri, hvussu vit fáa styrkt um føroyska tilfarið. Her má eisini gerast ein ætlan um, hvør tørvur er í føroyska samfelagnum og hvussu langa tíð tað fer at taka.

Hetta liggur í prosesini, um vit skulu verða sjálvstøðug.

Eitt nú Tjóðveldisflokkurin hevur í síni stevnuskrá, at fiskiríkidømi er ogn alra fólks. Hetta passar ikki í praksis, tí nú ber til at fáa fiskiloyvi í 10 ár. Skal hetta halda fram ókeypís, ella skal gjald latast fyri tey?

Hatta er ein eymur politiskur spurningur. Nú eru vit farin inn í hetta við umsetilighheit, men vit hava kortini valt, at menn ikki sleppa at eiga fiskiloyvini í óendaliga tíð. Eg veit ikki um vit ikki longu hava privatiserað ognarrættin til fiskin. Men er tað so, so mugu teir upp á longri sikt gjalda til samfelagið fyri tað, men hetta er ein longri proses.

Men eg eri samdur, gert tú hetta til privat, so skal eisini gjaldast á onkran hátt, so samfelagið fær inntøkur burtúr.

Fólkið skal kenna avleiðingarnar

Flóvin Eidesgaard, Tvøroyri:

– Tíðina frá núverandi stöðu til fullt sjálvvæði kall-ar tú skiftistíð. Tú vísir ofta frá tær at tosa um lekkad livistöði við at siga, at tað er upp til okkum sjálvi, hvussu vit skipa samfelagið, tá vit hava tikið fulla ábyrgd av landinum. Heldur tú yvirhøvur, at tað kann henda, at livifóturin ikki lækkar í skiftistíðini? Er tað ikki vill-leiðandi ikki at gera fólk greitt, at tað verður ikki ó-keypís?

Hetta veldst um, hvussu long skiftistíðin verður, og hvussu góða avtalu vit kunnu fáa við danir. Hetta snýr seg ikki bara um at rópa loysing á einum trappusteini og so at loypa út í myrkrið. Skal tað hava nakra meining at skapa eitt sjálvstøðugt samfelag, so má tað merkja tað, at vit fara at fáa fleiri inntøkur til hetta samfelagið - at vit fáa fleiri bein at standa á og fáa meira burtur úr fiskivinnuni. Tað sum verður avgerandi fyri, um livifóturin lækkar ella ikki í skiftistíðini er tað, sum vit sjálvi klára at framleiða - tað er har tað riður um snarið.

Tað sum er avgerandi fyri hesum er, um vit í skiftistíðini kunnu laga samfelagið til at vera sjálvbjargið og

– Vit fara ikki at gera nakrar statsrættarlígar broytingar, fyrr enn avleiðingarnar eru greiðar fyri fólk - tað er ikki ætlanin at billa fólk inn, at alt verður eitt paradís, bara vit fáa sjálvstýri, segði Høgna Hoydal m.a. :

skapa fleiri inntøkur. Hetta er ikki nakað, sum ein politikari í Tinganesi kann sita og avgera. Hetta er ein proses sum má fara í gongd í vinnulívinum og í øllum samfelagnum. Síðani er tað tað, um vit kunnu reka samfelagið biligari.

Vit eru farin undir at gera konsekvensútrokningar av, hvat tað hevði merkt, um vit minkaðu blokkin gjøgnum eina skiftistíð. So eiga vit at kanna, um vit kunnu reka samfelagið øðrvísi - eitt nú almennaverkið. Men eg kann ikki geva nakað gar-

anti fyri, at livifóturin ikki kann minka í eini skiftistíð - men eg kann heldur ikki geva nakað garanti fyri, hvussu tað gongur í føroyska samfelagnum, um vit halda fram eftir somu skipan. Blokkurin er ikki ein regulatör. Gongur tað illa í fiskivinnuni, so fáa vit ikki fleiri pengar við blokkinum.

Gera vit eina avtalu um, at vit minka blokkstuðulin, so krevur tað bara av okkum, at vit seta okkum tað eykamálið, at vit skulu hava tær inntøkurnar aftur onkra aðrastaðni.

Er tað nøkur serlig orsök at halda, at tað eydnast at fáa fleiri inntøkur frá vinnulívinum nú enn fyrr? Hatta hevur jú verið sagt í so ómetalliga nógvar ár...

Jú, mín hugsan er, at vit skulu verða meira búskaparlíga sjálvbjargin. Vit hava roynt at ment nýggjar vinnur, men vit eru bara vordin meira bundin av pengum uttanifr. Stuðulin sum er komin, hevur fyri tað mesta verið brúktur til at stuðla høvuðsvinnuna. Nú hava vit tann møguleika ikki at fara

aftur til tað studningsjungluna, vit høvdu í 80' unum. Eg meini, at tað eru nógvar tekin í samfelagnum sum geva grundarlag fyri, at vit kunnu fara undir at bygja upp ein nýggjan vinnulívspolitikk.

Privati kapitalurin varð bjargaður við bankabjargingunum, vit hava fingið ein Framtaksgrunn og vit eru vordin meira tilvitað um, hvat gekk galið í 80' unum. Tí haldi eg, at grundarlagið fyri at fara undir at seta okkum tað mál at verða sjálvbjargin er betri í dag, enn

tað nakrantíð hevur verið. Tað er eisini betri at taka avgerðina nú, heldur enn at bíða í tíggju ár afturat og so enda aftur í somu stöðu sum í 80' unum.

Vit fara ikki at gera nakrar statsrættarlígar broytingar, fyrr enn avleiðingarnar liggja greiðar fyri fólk. Hetta verður leitt avgerandi fyri, hvussu vit kunnu fyrirreka grundarlagið fyri einum nýggjum sáttmála, gera realistiskar ætlanir fyri, hvussu samfelagið kann fíggað sjálv. Tað skal viðgerast í tinginum, tað skal viðgerast í almenninginum. Fáa vit so ein sáttmála við Danmark, sum eisini verður avgerandi fyri, hvussu brøtt ein skiftisskipan kann verða, so verður hetta lagt út til fólkakæðvøðu. Tað er ikki ætlanin at billa fólk inn, at alt verður eitt paradís, fáa vit sjálvstýri, meðan vit hinmegin hava sagt, at tað verður grátur og tannagrisl - tí hevur tað so stóran týdning at fáa staðfest, hvørjar avleiðingarnar verða.

– Tað hevur verið ein trupulleiki, at vit øðrumegin hava sagt, at tað verður eitt paradís, fáa vit sjálvstýri, meðan vit hinmegin hava sagt, at tað verður grátur og tannagrisl - tí hevur tað so stóran týdning at fáa staðfest, hvørjar avleiðingarnar verða.

Vit prenta meira úr telefonsamrøðunum í blaðinum í morgin

blástj.